

Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000

H7210

Galigaanmoerassen

Januari 2023/november 2025, John Janssen ¹

Samenvatting

Het habitatype galigaanmoerassen vormt een (structuur)element binnen andere habitattypen: duinvalleien, trilvenen en andere basenrijke rietmoerassen, en vennen. Het duurzaam behoud van het habitatype betekent dat (i) de soort een levensvatbare populatie moet hebben (er moet regelmatig verjonging plaatsvinden) en (ii) de (relatief oud wordende) helofytenbegroeiing moet niet (of niet te snel) door ontwikkelen richting ruigte, struweel of bos. De opgave om het type in een gunstige staat te brengen is niet erg groot, maar het ontbreekt aan een helder beeld van de mogelijkheden van galigaan om zich te verspreiden, te kiemen en succesvol op te groeien.

I. Advies uit de bouwsteen

Landelijk doel

Vigerende landelijke doel (uit doelendocument, ministerie van LNV 2006) Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit
Voorgesteld landelijk doel voor 2030 Realisatie gunstige staat van instandhouding door verbetering kwaliteit
Voorgesteld landelijk doel voor 2050 Behoud gunstige staat van instandhouding
Voorstel Gunstige Staat van Instandhouding Verspreiding, oppervlakte en structuur en functies waarbij de ecologische variatie en populaties van karakteristieke soorten flora en fauna in ons land duurzaam kunnen worden behouden. Vooralsnog gelden de volgende streefwaarden, waarbij op het moment dat deze bereikt zijn zal moeten worden geëvalueerd of het voldoende is om de beschreven variatie en flora en fauna te behouden. Verspreidingsgebied: 4200 km ² Oppervlakte: 0,66 km ² Structuur en functie: ≥75% oppervlakte in goede conditie, ≤15% in slechte conditie Typische soorten: n.v.t. (te weinig soorten)

Regionale opgave

Het is op dit moment onduidelijk in welke terreinen onvoldoende verjonging plaatsvindt en/of de structuur niet goed is door verbossing, verdroging, etc. De kleine opgave wordt over alle regio's verdeeld.

Tabel 1. Oppervlakte-aandeel van Galigaanmoerassen (H7210) in de belangrijkste regio's op basis van oppervlaktegegevens in de Natura 2000-gebieden, met indicatie van grootte van de opgave

Bevoegd gezag	Aandeel	Opgave
Friesland	< 5%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)
Groningen	< 5%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)
Overijssel	±25%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)
Gelderland	< 5%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)

¹ Ten opzichte van de versie 5b (januari 2023) is het vigerende doel uit het Doelendocument 2006 gecorrigeerd.

Noord-Holland	5-15%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)
Utrecht	5-15%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)
Zuid-Holland	< 5%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)
Zeeland	< 5%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)
Noord-Brabant	±50%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)
Limburg	< 5%	± (behoud oppervlakte, en verbetering kwaliteit)

Prioriteit

Laag

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen**1. Staat van Instandhouding (Svl)****Ecologische en geografische variatie**

Het habitatype komt in verschillende fysisch geografische regio's voor: duinen (in duinvalleien), laagveenmoerassen (in basenrijke moeras en op oevers), en in beekdalen (op plekken met basenrijke kwel en in vennen). De soortensamenstelling verschilt vooral in de jonge stadia (afhankelijk van het voorstadium dat door galigaan overwoekert gaat worden), maar galigaan kan zich sterk vegetatief uitbreiden en vervolgens decennialang standhouden als soortenarme helofytenvegetatie.

Staat van Instandhouding

De Svl van de Galigaanmoerassen is als volgt gerapporteerd in 2019 (Adams et al. 2020):

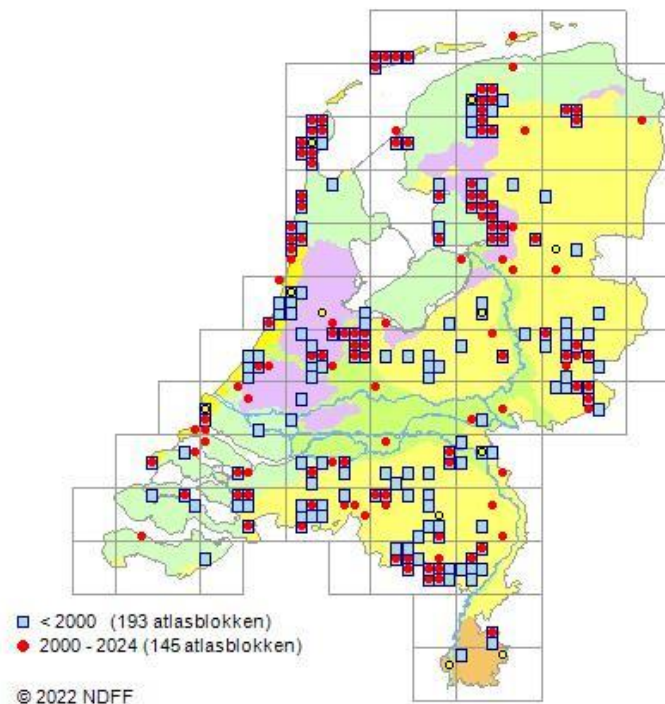
Verspreiding	gunstig
Oppervlakte	gunstig
Structuur & functie	matig ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig
Staat van Instandhouding	matig ongunstig

Verspreiding

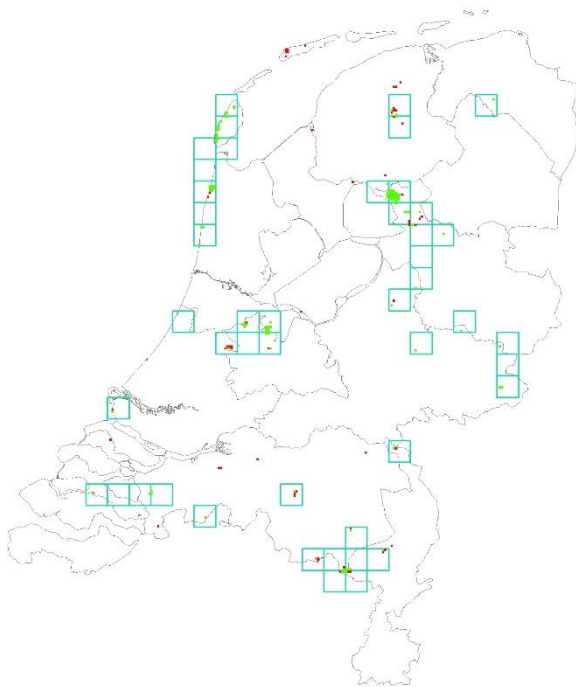
Wijd verspreid, voornamelijk in de duinen, laagveengebieden en beekdalen van de hogere zandgronden (zie Figuur 1).

Trends

In Bijlsma et al. (2014) wordt aangegeven dat de soort en de vegetatie waarin galigaan domineert (associatie *Cladietum marisci*) na een periode van afname iets aan het toenemen zijn. In figuur 1 is te zien dat de soort op diverse locaties na 2000 is waargenomen, waar ze voorheen niet van bekend was. Het is waarschijnlijk dat de verspreiding van het habitatype ook onvolledig is (Figuur 2).

Figuur 1. Verspreiding van galigaan voor en na 2000 (www.verspreidingsatlas.nl, gegevens Floron)

Figuur 2. Verspreiding van habitattypen galigaan (km-hokken, groen) en verspreidingsgebied (10x10 km-hokken, groen) en aanvullende kilometerhokken met grote populaties galigaan (> 50 exemplaren) op basis van NDFF-data (rood).

Voorstel gunstige Staat van Instandhouding

De gunstige waarden voor verspreidingsgebied en oppervlakte zijn gebaseerd op Bijlsma et al. (2014), maar wat betreft de oppervlakte gecorrigeerd voor nieuwe oppervlakte-gegevens (t0-waarden).

De gunstige waarden voor verspreidingsgebied en oppervlakte zijn gebaseerd op de waarden bij inwerkingtreding van de habitatrichtlijn. Mogelijk betreft de oppervlakte toendertijd een overschatting, gezien de eveneens in tabel 2 vermelde t0-waarde.

Voor een landelijk gunstige structuur en functie geeft de Europese Commissie (2017) als richtlijn dat een groot deel (>90%) van de oppervlakte in een goede staat moet zijn. Het getal is voor de Nederlandse situatie erg hoog en mogelijk ook niet noodzakelijk. We gaan ervan uit dat een dermate groot aandeel van de oppervlakte in een goede toestand moet zijn dat het voldoende is voor duurzaam behoud van de ecologische variatie én de populaties van karakteristieke soorten flora en fauna. Het advies is om in Nederland een streefwaarde van ten minste 75% in een goede conditie en hoogstens 15% in een slechte conditie te hanteren, waarbij op het moment dat deze waarden bereikt zijn zal moeten worden geëvalueerd of het voldoende is om de beschreven variatie en flora en fauna te behouden.

Het landelijke toekomstperspectief is gunstig als de drie andere aspecten (verspreidingsgebied, oppervlakte, structuur & functie) gunstig zijn, en de balans tussen drukfactoren en bedreigingen enerzijds en maatregelen anderzijds niet zodanig uitpakt dat een verslechtering van de Svl-score wordt voorzien binnen één of twee rapportageperiodes.

Tabel 2. Informatie over de actuele toestand en gunstige referentiewaarde van aspecten die betrokken zijn bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (Svl) voor het Galigaanmoerassen (H7210). Waarden ontleend aan de laatste EU-rapportage (Adams et al. 2000), referentiewaarden ontleend aan Bijlsma et al. (2014), tenzij anders vermeld.

Aspecten kerngetallen Svl	Periode	Waarde
Verspreidingsgebied	2007-2018	4400 km ²
Beoordeling trend in verspreidingsgebied	2002-2018	stabiel
Gunstige referentiewaarde verspreidingsgebied (FRR)	n.v.t.	4200 km ²
Oppervlakte	2011-2018	66 ha (t0-waarde)
Beoordeling trend in oppervlakte	2001-2018	stabiel
Gunstige referentiewaarde oppervlakte (FRA)	n.v.t.	66 ha
Structuur & functie op basis van lokale beoordelingen	2007-2018	onbekend
Typische soorten (Rode Lijst-status en trend, 1 soort)	2007-2018	n.v.t. (te weinig soorten)
Beoordeling trend structuur en functie (incl. typische soorten)	2007-2018	onbekend
Gunstige Referentiewaarde structuur & functie en typische soorten	n.v.t.	≥75% goed, ≤15% onvoldoende
Beoordeling overall trend	2001-2018	stabiel

Indicatoren goede conditie op lokaal niveau

De definitie en toepassing van structuur & functie betekenen dat er een beoordeling gedaan moet worden van de condities op lokaal niveau. De volgende indicatoren kunnen worden gebruikt om de conditie op lokaal niveau te beoordelen:

Structuur:

- natuurlijke landschappelijke setting in vochtgradiënt met andere korte begroeiingen
- open, soortenrijke begroeiing
- verjonging optredend (kiemplanten aanwezig)
- geen opslag bomen en struiken
- geen dominantie riet, ruige grassen of ruigtekruiden

Functie:

- standplaats met kalkrijke kwel
- gemiddeld hoge waterstanden (geen verdroging)

- water oligotroof tot mesotroof
- stikstofdepositie onder de KDW (1571 mol/ha/jr, gevoelig), als indicator voor veel moeilijker te meten abiotische bodemkenmerken, bodemflora- en fauna, en kwaliteit van het voedselweb)

2. Landelijke opgave

Zowel verspreidingsgebied als oppervlakte zijn in een gunstige staat van instandhouding. De landelijke opgave om het habitatype in een gunstige toestand te krijgen betreft specifiek een betere structuur en functie. Het gaat dan met name om (i) het realiseren van meer plekken waar verjonging optreedt, zodat het habitatype duurzaam behouden kan blijven, en (ii) het behoud of verbeteren van de structuur, al dan niet door sturing op waterkwaliteit en -peil, en -dynamiek, opdat geen verruiging of successie naar struweel optreedt. De opgave is om beide aspecten in voldoende gebieden op orde te hebben.

III. Haalbaarheid

1. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

In tabel 3 staan de belangrijkste drukfactoren (knelpunten) genoemd die de verspreiding, oppervlakte en kwaliteit van de galigaanmoerassen negatief beïnvloeden, alsmede de mate waarin deze impact hebben, oplosbaar zijn en of het al dan niet een landelijk of regionaal knelpunt betreft.

Tabel 3. Drukfactoren die een gunstige SvI van het Overgangs- en trilveen in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is. Achter de drukfactor staat de code uit de Europese lijst van drukfactoren genoemd en de code uit de standaardlijst van Schmidt (2020).

Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
Geen verjonging vanuit basenrijk trilveen, kalkmoeras, ven of duinvallei (L02) (FB5)	H	nee	Ja
Waterkwantiteit/verdroging (hoog peil in winter en niet diep wegzakkend peil in zomer) (K01, N02) (FA2, FA7a)	H	deels	Ja
Verminderde kwel grondwater (K01, N02) (FA7b)	H	nee	Ja
Slechte waterkwaliteit oppervlaktewater (J01) (FA1)	M	deels	Ja
Atmosferische depositie (verzuring, eutrofiëring) (J03) (FA1)	M	deels	Ja
Successie (dikker worden kragge, waardoor deze minder onder invloed van oppervlaktewater komt; successie naar moerasheide H4010B) (L02) (FB5, FA7a)	M	deels	Nee

De belangrijkste drukfactor is het niet of onvoldoende optreden van verjonging die tot nieuwvorming van galigaanvegetatie leidt. Hoe groot dit probleem is, is slecht in beeld. De verspreiding van de soort galigaan lijkt vrij positief (Figuur 1), maar het is onduidelijk in hoeverre op nieuwe plekken de soort ook uitgroeit tot een galigaanvegetatie.

Andere relevante factoren zorgen voor verruiging en successie naar struweel en bos: verdroging door te lage waterpeilen, onvoldoende overstroming en kwel, of een slechte waterkwaliteit.

Klimaatverandering

De soort lijkt vanuit haar areaal (zwaartepunt in subtropische gebieden) niet kwetsbaar voor klimaatverandering. Mogelijk weet de soort zelfs te profiteren van opwarming. Aan de andere kant kunnen lange periodes van droogte mogelijk tot verslechtering van de structuur leiden.

Maatregelen

- Hanteren hoog winterpeil dat voor buffering zorgt (laagvenen)
- Vergroten kwelstroom door vermindering drainage inrijgebieden (beekdalen, duinen)
- Verbeteren waterkwaliteit (bijv. door defosfatisering in laagvenen en stoppen bemesting in inrijgebieden van beekdalen)
- Realiseren stabielere waterpeilen door vermindering snelle afvoer kwelwater (beekdalen)
- Voldoende dynamiek waardoor telkens nieuwvorming van kalkrijke duinvalleien optreedt (duinen)
- Afgraven toplaag (laagvenen en duinvalleien)

Regionale verschillen

De verschillen binnen de standplaatsen zijn groot als gevolg van de brede verspreiding over fysisch geografische regio's.

Kennisleemtes

- Voorwaarden voor verjonging: dispersieafstanden, dispersievector en omstandigheden waaronder galigaan kan kiemen

2. Beoordeling haalbaarheid landelijke opgave

Het ontbreekt momenteel aan gegevens om te kunnen beoordelen of de galigaanmoerassen een gunstige structuur & functie hebben. Van belang is dat er een meetnet komt waarmee bepaald kan worden of er op voldoende locaties verjonging plaatsvindt. Bovendien is er een kennisleemte voor het bepalen van de condities waaronder de soort zich weet te vestigen en te kiemen.

De relatief kleine opgave zit in het realiseren van verjonging en het opzetten van een goed monitoringsnetwerk voor structuur & functie. Er wordt ingeschat dat een gunstige staat van instandhouding in 2030 haalbaar is.

3. Advies landelijk doelen

Landelijke doel 2030:

Realisatie gunstige staat van instandhouding door verbetering kwaliteit

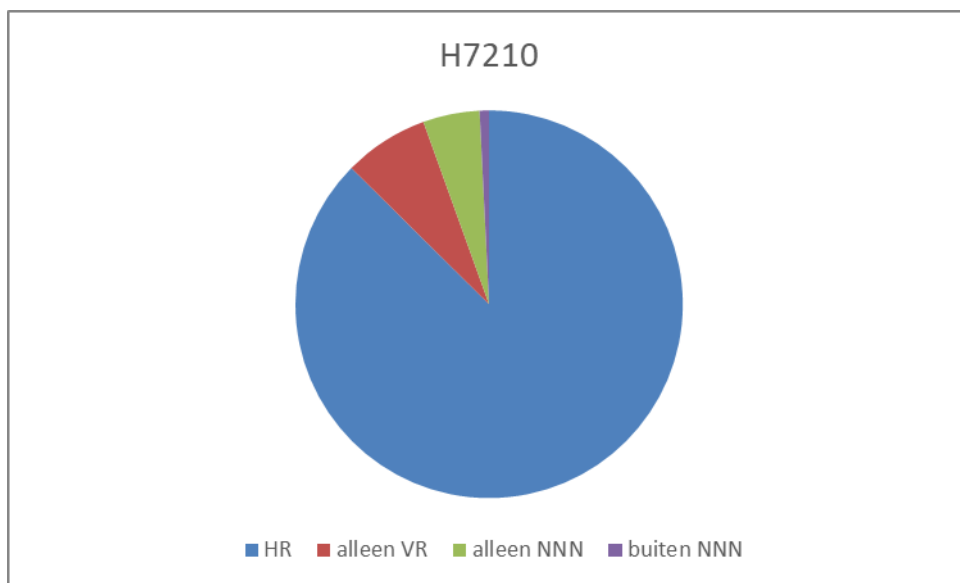
Landelijk doel 2050:

Behoud gunstige staat van instandhouding

IV. Regionale opgave

Verdeling over gebieden en regio's

Het habitattypen ligt voor het overgrote deel (87% van de verspreiding) binnen Habitatrictlijngebieden (Figuur 3).

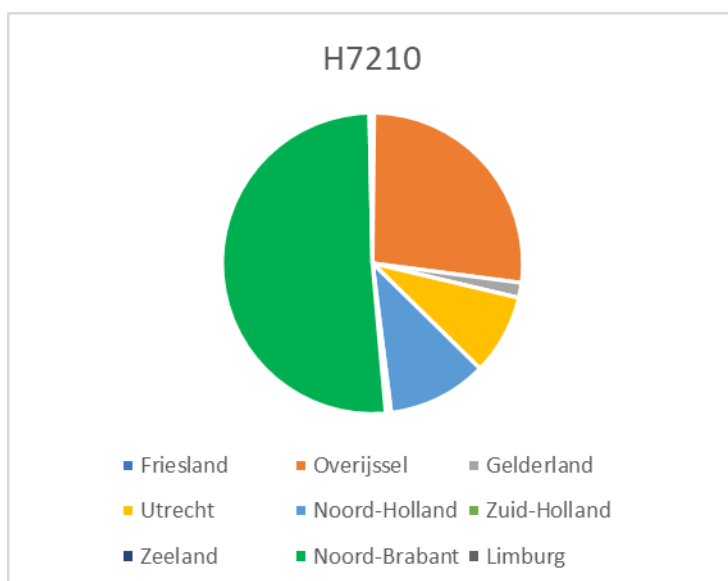
Figuur 3. Aandeel van de verspreiding van habitattype Galigaanmoerassen binnen Habitatrichtlijngebieden (HR), buiten HR in Vogelrichtlijngebieden (alleen VR), buiten VHR binnen het Natuurnetwerk Nederland (alleen NNN), en buiten deze beschermde gebieden (buiten NNN)

Het type is in 19 gebieden aangewezen. De grootste oppervlakte wordt vermeld uit:

Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	27 ha
Weerribben	15 ha

In alle andere gebieden neemt het habitattype tussen de 0.1 en 3 ha oppervlakte in. De grote oppervlakte in het Ringselven komt ook tot uiting in de verdeling van de oppervlaktes over de provincies (Figuur 4).

Ook op Terschelling lijkt het habitattype voor te komen (Figuur 2), maar daar is het niet aangewezen.

Figuur 4. Geschatte oppervlakte aan habitattype H7210 in regio's op basis van oppervlaktes in Natura-2000-gebieden (databron: Sitters & Schmidt in prep.).

Voorbeelden van voorkomens buiten Natura 2000 zijn:

-West Brabant: Polder Terheijden, Halsters Laag

- Gelderland: Veluwe flank richting IJsseldal, Teeselinkven
- Groningen: Zuidlaardermeer (VR-gebied)
- Friesland: Ottema Wiersme reservaat

Advies regionale opgaves

Het is op dit moment onduidelijk in welke terreinen onvoldoende verjonging plaatsvindt en/of de structuur niet goed is door verbossing, verdroging, etc. De kleine opgave wordt over alle regio's gelijk verdeeld (zie Tabel 1).

V. Prioritering

Urgentie: nee

Europese betekenis: "groot" volgens het profiel, maar dit is toch merkwaardig op basis van de beschrijving erbij; in deze bouwsteen aangepast naar: "aanzienlijk"

Uit het profielendocument:

Het habitattype is in Europa wijd verspreid, maar komt doorgaans over kleine oppervlakten voor. De Nederlandse begroeiingen onderscheiden zich niet door omvang, ligging of het voorkomen van bijzondere soorten.

Conflicterende/samengaande doelen en beleid:

Galigaan is één van de soorten die het leefgebied kan vormen van de zeggekorfslak. Behoud van de galigaan-begroeiingen is zodoende ook voor die soort relevant.

Advies voor prioritering:

Laag

Literatuur

- Adams, A., R.-J. Bijlsma, G. Bos, S. Clerkx, J. Janssen, A. van Kleunen, W. Remmelts, N. van Rooijen, J. Schaminée & A. Schmidt (2020). Vogel- en Habitatrichtlijn-rapportage 2019. Brochure, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- Bijlsma R.J., J.A.M. Janssen, E.J. Weeda & J.H.J. Schaminée (2014). Gunstige referentiewaarden voor oppervlakte en verspreidingsgebied van Natura 2000-habitattypen in Nederland. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 125, Wageningen.
- Bijlsma, R.J. & J.A.M. Janssen, met medewerking van G. Bos, G.W.A. Ottburg & H. Sierdsema (2021). Ecologisch beoordelingskader voor doelbereik in Natura 2000-gebieden. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3068, Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Bijlsma, R.J., J.A.M. Janssen, E.J. Weeda & J.H.J. Schaminée (2014). Gunstige referentiewaarden voor oppervlakte en verspreidingsgebied van Natura 2000-habitattypen in Nederland. WOt-rapport 125, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- De Hullu, E. & J. Vogels (2011). Herstelstrategieën voor Nederlandse ecosystemen op basis van landschapsprocessen: een verkenning. Stichting Bargerveen, Nijmegen.
- Janssen, J.A.M. (red.), R.J. Bijlsma (red.), G.H.P. Arts, M.J. Baptist, S.M. Hennekens, B. de Knecht, T. van der Meij, J.H.J. Schaminée, A.J. van Strien, S. Wijnhoven, T.J.W. Ysebaert (2020). Habitatrichtlijnrapportage 2019: Annex D Habitattypen. Achtergronddocument. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report 171.
- Ministerie van LNV (2006). Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- Schaminée, J.H.J., J.G.H.P. Dirkx & J.A.M. Janssen (2010). Grenzeloze natuur. De internationale betekenis van Nederland voor soorten, ecosystemen en landschappen. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Van Dobben, H.F., R. Bobbink, D. Bal & A. van Hinsberg (2012). Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Alterra-rapport 2397, Wageningen.
- Weeda, E.J. (2015). Voorkomen van zes Natura 2000-habitattypen buiten Natura 2000-gebieden. Manuscript Alterra, Wageningen.

